

प्रवेश

शुभारम्भ

पहिलो खण्ड : भौगोलिक १-४२

अध्याय : १ नेपालको भूगोल- ३-१५

नेपालको उत्पत्ति - ३

प्राचीन विस्तार - ५

मध्यकालिक विखण्डन - ८

- तीन राज्यमा विभक्त नेपाल - ८

- अनेकीकृत नेपाल - १०

- नेपाल अधिराज्यको बीजारोपण - १२

आधुनिक सीमाङ्कन - १३

- वर्तमान अवस्थिति - १३

अध्याय : २ विश्व मानचित्रमा नेपाल - १६-३१

सानो देश - १६

भू-परिवेष्टित देश - १७

- भू-राजनीति - १७

तेस्रो ध्रुवको देश - १९

विकासोन्मुख देश - २०

विविधता र विशेषतापूर्ण देश - २१

- विभिन्नता - २१

- विशेषता - २३

विश्व कीर्तिमान - २७

अध्याय : ३ भौगोलिक विभाजन - ३२-४२

धरातल - ३२

- हिमाली प्रदेश - ३३

- पहाडी प्रदेश - ३४

- तराई प्रदेश - ३५

नदी - ३५

- कोशी प्रदेश - ३७

- गण्डकी प्रदेश - ३७

- कर्णाली प्रदेश - ३७

- हावापानी - ३८
 - उष्ण प्रदेश - ३८
 - समशीतोष्ण प्रदेश - ३९
 - शीत प्रदेश - ३९
 प्रशासनिक विभाजन - ३९
 - गाउँ र नगरपालिका - ४०
 - जिल्ला - ४०
 - अञ्चल - ४१
 - क्षेत्र - ४१

दोस्रो खण्ड : नेपालको राजनीति ४३-१६२

अध्याय : १ नेपाल शब्दको उत्पति - ४५-४९

- भाषा - ४५
 वंशावली - ४६
 जाति - ४६
 प्राचीन उल्लेख - ४७

अध्याय : २ प्रागइतिहास - ५०-५५

- नेपालमा प्राकमानव - ५०
 सभ्यता र वस्ती विकास - ५१
 पौराणिक ऋषिमुनि युग - ५३

अध्याय : ३ प्राचीन नेपाल - ५६-६१

- राज्यस्थापना - ५६
 किराँतकाल - ५६
 लिच्छविकाल - ५८

अध्याय : ४ मध्यकाल - ६२-६८

- त्रि-शक्तिको उदय - ६२
 - खस - ६२
 - डोय - ६३
 - मल्ल - ६४
 अनेकीकृत राज्यको सिर्जना - ६५
 एकीकरणको सूत्रपात - ६७

अध्याय : ५ आधुनिक काल - ६९-८२

- नेपालको एकीकरण - ६९
 - श्री ५ पृथ्वीनारायण - ६९
 - राजेन्द्रलक्ष्मी - ७३
 - बहादुर शाह - ७३
 - वृहत नेपाल - ७५
 - वर्तमान नेपाल - ७६

एकीकरणको आवश्यकता र महत्त्व - ७७

एकीकरणपछिको राजनीतिक स्थिति - ७८

- पृथ्वीपछिका ७३ वर्ष - ७८

- तात्कालिक राजनीतिक स्थिति - ८१

अध्याय : ६ राणा शासनको शताब्दी - ८३-८९

- राणा शासनका सुधार कार्य - ८६

- राणा शासन उत्थानका कारणहरू - ८८

- राणा शासनका विशेषताहरू - ८८

अध्याय : ७ सात सालको क्रान्ति - ९०-९५

- राणा विरोधी कार्यहरू - ९०

- क्रान्तिका कारणहरू - ९२

- राणाहरूको पतनका कारणहरू - ९३

- क्रान्तिका उपलब्धिहरू - ९४

अध्याय : ८ सातदेखि सत्रको दलीय दशक - ९६-१०२

- अन्तरिम सरकारहरू - ९७

- दलीय व्यवस्थाका असफलता - ९९

सत्रदेखि सैतीसका दुई दशक - १००

अध्याय : ९ पञ्चायती व्यवस्था - १०३-१४४

- उदय - १०३

- उद्देश्य - १०३

- निर्देशक सिद्धान्तहरू - १०४

- परिवर्तनको आवश्यकता - १०५

- विकास - १०६

- बालिग मताधिकार - ११२

- स्थानीय निकाय - ११४

विशेषता - ११८

निर्दलीयता - १२३

राष्ट्रियता - १२५

राष्ट्रियताका पक्षहरू - १२६

राष्ट्रियताको दिशा - १२७

राष्ट्रियताका विशेषताहरू - १२७

शोषणरहित एवं गतिशील समाजको सिर्जना - १३०

साझा - १३१

वर्ग समन्वय - १३३

वर्ग निरपेक्ष - १३४

वर्ग संलग्नता - १३४

शक्ति विकेन्द्रीकरण - १३५

- विवेचना - १३९

- पञ्चायती शासनका गुणहरू - १४०

- पञ्चायतका आलोचना भइरहने पक्षहरू - १४१

अध्याय : १० जनमतदेखि जनआन्दोलनसम्म - १४५-१५२

- जनमतपद्धिका वर्षहरू - १४५

- निर्दलीयताका तीन दशक - १४५

अध्याय : ११ जन आन्दोलन पछिको राजनीति - १४८-५२

- श्री ५ वीरेन्द्र - १५०

- श्री ज्ञानेन्द्र - १५१

अध्याय : १२ बहुदलीय व्यवस्था - १५३-१५९

- परिवर्तनको पृष्ठभूमि - १५३

- नेपालको संविधान, २०४७ - १५४

- बहुदलीय सरकारहरू - १५५

- दलहरू र दलगत राजनीति - १५६

- बहुदलीय व्यवस्थाका सकारात्मक पक्ष - १५७

- बहुदलीय व्यवस्थाका विकृति - १५८

- राष्ट्रिय राजनीति - १५८

तेस्रो खण्ड : नेपालको शासन व्यवस्था १६३-१९३

अध्याय : १ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि - १६३-१६६

राजनीतिक स्थिरता - १६६

अध्याय : २ व्यवस्थापिका - १६७-१७३

प्रतिनिधिसभा - १७१

राष्ट्रियसभा - १७२

कार्यविधि - १७२

अध्याय : ३ कार्यपालिका - १७४-१८७

स्थानीय निकाय - १८०

अध्याय : ४ न्यायपालिका - १८८-१९३

अभिलेख अदालत - १९०

स्वतन्त्र न्यायपालिका - १९०

सर्वोच्च अदालत - १९२

चौथो खण्ड : नेपालको अर्थव्यवस्था १९५-२७४

अध्याय : १ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि - १९७-१९९

अध्याय : २ महत्त्वपूर्ण पक्षहरू - २००-२३६

- कृषि व्यवस्था - २००
- भूमिसुधार - २०५
- भूमि व्यवस्था - २०६
- औद्योगिक विकास - २०८
- घरेलु उद्योग - २१३
- ठूला उद्योग - २१४
- पर्यटन उद्योग - २१७
- व्यापार विविधिकरण - २१९
- यातायात र सञ्चार - २२९

अध्याय : ३ आर्थिक व्यवस्थाका विशेषताहरू - २३७-२४५

- कृषिजन्य अर्थ व्यवस्था - २३७
- मिश्रित अर्थव्यवस्था - २३८
- साझा अर्थव्यवस्था - २३९
- योजनाबद्ध विकास - २४१
- आधारभूत आवश्यकता - २४६

अध्याय : ४ साधन र स्रोतहरू - २५०-२७४

- मानव शक्ति - २५०
- जनसंख्या - २५१
- जल स्रोत - २५७
- सिंचाई - २५८
- विद्युत - २६०
- भूमि - २६१
- भू-उपयोग - २६२
- वन सम्पदा - २६४
- वातावरण र विकास - २६९
- खनिज स्रोत - २७२

पाँचौं खण्ड : नेपालको समाज २७५-३५०

अध्याय : १ जनजीवन - २७७

- जनआगमन - २७८-२८२
- सतिप्रथा - २८०
- दास प्रथा - २८१
- आधुनिक जीवन - २८१

अध्याय : २ जाति - २८३-२९०

- प्रमुख जाति - २८४
- जाति प्रदेश - २८८
- जातिगत जीवन - २९१
- गुरुङ - २९१

- चेपाङ - २९३
- तामाङ - २९४
- थारू - २९६
- नेवार - २९८
- बाहुन-क्षेत्री - ३००
- मगर - ३०२
- राई - ३०३
- राउटे - ३०५
- शेर्पा - ३०७

अध्याय : ३ भाषा - ३०९-३११

अध्याय : ४ धर्म - ३१२-३२१

- हिन्दू - ३१५

- बौद्ध - ३१६

अध्याय : ५ पेशा - ३२२-३२३

अध्याय : ६ रहनसहन - ३२४-३२९

संस्कार - ३२६

अध्याय : ७ चाडपर्व - ३३०-३४२

- बुद्ध जयन्ति - ३३२

- दशैं - ३३६

- छठ - ३३८

- ल्होसार - ३४१

अध्याय ८ : सामाजिक सुधार - ३४३-३४४

अध्याय ९ : संस्कृति - ३४५-३४८

- लोक साहित्य - ३४७

छैटौँ खण्ड : नेपालका भाषा र साहित्य ३४९-३८०

अध्याय : १ सामान्य परिचय - ३५१-३५३

अध्याय : २ संस्कृत भाषा साहित्य- ३५४-३५७

अध्याय : ३ नेपाली भाषा साहित्य - ३५८-३६५

अध्याय : ४ मैथिली भाषा साहित्य- ३६६-३६८

अध्याय : ५ भोजपुरी भाषा साहित्य- ३६९-३७०

अध्याय : ६ अवधी भाषा साहित्य- ३७१

अध्याय : ७ नेवारी भाषा साहित्य- ३७२-३७६

अध्याय : ८ लिम्बू भाषा साहित्य- ३७७-३७८

अध्याय : ९ तिब्बती भाषा साहित्य- ३७९-३८०

सार्तौ खण्ड : नेपाली कला ३८१-४१५

अध्याय : १ सामान्य परिचय - ३८३-३८७

अध्याय : २ चित्रकला - ३८८-३९६

अध्याय : ३ मूर्तिकला - ३९७-४०६

अध्याय : ४ वास्तुकला - ४०७-४१५

आठौँ खण्ड : नेपालको परराष्ट्र नीति ४१७-४५३

अध्याय : १ परराष्ट्र सम्बन्ध - ४१९-४३७

- एकीकरण पछिको परराष्ट्र सम्बन्ध - ४१९

- राणाकालिक परराष्ट्र सम्बन्ध - ४२१

- सात साल पछिको परराष्ट्र सम्बन्ध - ४२३

- सत्र साल पछिको परराष्ट्र सम्बन्ध - ४२३

नेपालको परराष्ट्र नीतिको विशेषताहरू - ४२४

छिमेकी मुलुकहरूसँगको सम्बन्ध - ४२७

- नेपाल-भारत सम्बन्ध - ४२८

- नेपाल-भोट-चीन सम्बन्ध - ४३३

अध्याय : २ असंलग्न परराष्ट्र नीति - ४३८-४४३

असंलग्नताका आधारभूत सिद्धान्तहरू - ४३९

शान्ति क्षेत्रको प्रस्ताव - ४४१

अध्याय : ३ सार्क र नेपाल - ४४४-४५०

- नेपालको भूमिका - ४४९

अध्याय : ४ संयुक्त राष्ट्रसंघ र नेपाल - ४५१-४५३

परिशिष्ट : क) राजा र राज्यकाल - ४५४

ख) नेपालका प्रधानमन्त्री र शासनावधि-४५६

ग) महत्त्वपूर्ण केही तिथिहरू - ४५८

घ) प्रशिद्ध केही व्यक्तिहरू - ४६१

ङ) आधारभूत केही तथ्याङ्क - ४६३

च) पारिभाषिक केही शब्दावली - ४६४

छ) सन्दर्भिका - ४६५

ज) अनुक्रमणिका - ४६९

परिवर्तन तालिका - ४७५